

3. Violence to Life – International Humanitarian Law Databases/ Насильство над життям – Бази даних міжнародного гуманітарного права/МКЧХ | Міжнародний комітет Червоного Хреста. <https://ihl-databases.icrc.org/custom-ihl/rule89>

4. The Constitution of Nepal. [https://ag.gov.np/files/Constitution-of-Nepal\\_2072\\_Eng\\_www.moljpa.gov.npDate-72\\_11\\_16.pdf](https://ag.gov.np/files/Constitution-of-Nepal_2072_Eng_www.moljpa.gov.npDate-72_11_16.pdf) Rights of Children Under the Constitution of Nepal.

5. The Times of India. <https://timesofindia.prosecution.journal.महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय>. <https://ag.gov.np/storage/postFile.PDF>.

6. Karki inducts Khanal, Ghising and Aryal into interim Cabinet. URL: <https://kathmandupost.com/politics/2025/09/15/karki-inducts-khanal-ghising-and-aryal-into-interim-cabinet>

7. 19 deads in Gen-Z protests across Nepal. 8.09. URL: <https://kathmandupost.com/national/2025/09/08/19-dead-in-gen-z-protests-across-nepal>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-570-2-73>

**Шкелебей О. В.,**

*аспірант*

*Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського  
м. Київ, Україна*

## **ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ТА МЕЖІ СУДОВОГО ВТРУЧАННЯ У СФЕРУ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО ЗАХИСТУ ПУБЛІЧНОГО ІНТЕРЕСУ**

Проблема співвідношення політичної влади та судового контролю є однією з найскладніших у сучасній правовій науці та практиці. У демократичних державах суди виступають не лише арбітрами у спорах між приватними особами, а й здійснюють контроль за діями та рішеннями органів державної влади. Це особливо актуально, коли йдеться про так звані «політичні рішення» – акти, що мають високий ступінь дискреційності (свободи розсуду) та безпосередньо впливають на суспільний розвиток. Європейські країни розробили спеціальні підходи до встановлення меж судового втручання у політичну сферу, що ґрунтуються на принципі верховенства права та необхідності захисту публічного інтересу.

Верховенство права (rule of Law) є основним принципом європейського конституціоналізму, що закріплений як у національних конституціях держав-членів Європейського Союзу (ЄС), так і в праві ЄС,

зокрема у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [1], а також у практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Зміст цього принципу полягає в тому, що будь-яка діяльність органів влади, включно з прийняттям політичних рішень, повинна відбуватися у межах закону та підлягати контролю з боку незалежних судових органів [2].

Важливо, що верховенство права не заперечує політичної доцільності як фактору управління, але визначає, що навіть у сфері політики існують чіткі межі, які не можна перетинати:

- дотримання прав людини, що означає, що рішення не можуть порушувати фундаментальні свободи, такі як свобода слова, зібрань, вибору;

- принцип пропорційності, тобто будь-яке обмеження прав має бути співрозмірним меті, яку переслідує держава;

- заборона дискримінації, тобто акти нормативно-правового характеру не можуть надавати переваги чи обмежувати права на основі раси, статі, релігії чи інших ознак;

- забезпечення доступу до правосуддя, що означає право кожного на оскарження рішення органу влади, якщо вважає, що воно є незаконним та порушує його права.

При цьому, як зазначається у спеціальній науковій літературі, політичні рішення охоплюють широкий спектр сфер: від формування державного бюджету до визначення стратегій розвитку, від зовнішньої політики до реагування на кризові ситуації (наприклад, епідемії чи економічні спади) [3]. Вони завжди пов'язані з балансуванням різних інтересів, досягненням компромісів та, часто, з урахуванням складних політичних чи економічних обставин. Саме тому уряди та парламенти у державах ЄС мають значну свободу розсуду (*margin of appreciation*) у політичній сфері.

Разом з тим, ця свобода не є абсолютною. Судові органи, хоч і не втручаються у зміст політичних рішень, зобов'язані перевіряти їх на відповідність правовим стандартам. Їхня роль – не підміняти політичні рішення, а гарантувати, що під прикриттям «політичної доцільності» не відбувається порушення конституційних принципів та правових норм.

Європейські суди розробили низку підходів до визначення меж свого втручання, які можна узагальнити як «доктрину стриманості» (*judicial self – restraint*). Вони уникають оцінки політичної доцільності (наприклад, чи краще витратити гроші на оборону чи на освіту), але водночас здійснюють перевірку на законність (*judicial review*) за трьома основними критеріями:

- законність прийняття рішення, у межах якої перевіряється, чи дотримано процедури прийняття відповідного рішення, чи діяв орган в межах своєї компетенції та чи не було рішення свавільним;

– дотримання основних прав людини під час ухвалення політичного рішення – у цих межах суд оцінює, чи не обмежуються права громадян без достатніх і обґрунтованих підстав;

– пропорційність втручання – перевірка цього критерію включає визначення того, чи дотримано баланс між публічним інтересом, на захист якого спрямоване рішення, та обмеженням прав особи.

Важливу роль у формуванні єдиних стандартів та меж здійснення судового контролю за політичними рішеннями відіграє прецедентна практика ЄСПЛ. У своїх рішеннях Суд послідовно підкреслює, що держава має «широкий простір розсуду» (*margin of appreciation*) у політичній сфері, але цей простір не є безмежним.

У якості прикладів з практики ЄСПЛ можна навести рішення у справі «Платформи «Лікарі за життя» проти Австрії» (*Plattform Ärzte für das Leben v. Austria*, заява № 10126/82 [4]), яка стосувалася свободи мирних зібрань та її обмеження державною владою. У своєму рішенні у цій справі Суд постановив, що держава має забезпечувати свободу мирних зібрань, і що навіть політичні міркування, такі як уникнення конфліктів між протестувальниками, не можуть виправдати непропорційних обмежень цього права.

Окрім того, у справах, пов'язаних з виборами (наприклад, рішення у справі «Справа Матьє-моен та Клерфе проти Бельгії», (*Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium*), заява № 9267/81 [5]), ЄСПЛ послідовно захищає принципи демократичної конкуренції, наголошуючи, що політичні рішення (наприклад, виборче законодавство) не повинні створювати дискримінаційних бар'єрів для учасників політичного процесу.

Досліджуючи питання щодо меж судового контролю за політичними рішеннями органів влади, необхідно наголосити на тому, що сфера політичних рішень у XXI столітті стикається з новими, безпрецедентними викликами. Пандемія COVID-19, повномасштабна російська агресія проти України, процеси цифровізації та використання алгоритмів у державному управлінні показали, що політичні рішення можуть мати значні та, подекуди, непередбачувані обмеження для прав і свобод.

У таких випадках постає питання про те, чи повинні суди обмежувати власне втручання, довіряючи урядам у кризових ситуаціях, чи, навпаки, посилювати контроль для запобігання зловживанням владою. Європейський досвід свідчить, що навіть в умовах надзвичайних обставин принцип верховенства права не втрачає чинності. Відтак, суди зобов'язані здійснювати принаймні мінімальний контроль, щоб забезпечити, що прийняті заходи є необхідними, пропорційними і мають чітку правову основу.

Таким чином, європейські підходи до меж судового втручання у сферу політичних рішень ґрунтуються на тонкому, але важливому балансі між двома ключовими елементами, а саме – визнання автономії

політичної влади у прийнятті рішень, які є результатом демократичних процесів, та забезпеченні верховенства права, яке обмежує цю автономію у випадках порушення конституційних принципів чи прав людини.

Як свідчить аналіз прецедентної практики ЄСПЛ, судове втручання у політичну сферу не повинно мати на меті підміну політичної волі держави, позаяк, його головна функція – гарантувати, щоб публічний інтерес реалізувався у рамках правової держави. Цей досвід є надзвичайно цінним для України, яка у процесі євроінтеграції також має знайти оптимальний баланс між демократичним врядуванням та ефективним судовим контролем, сприятиме побудові стабільної та стійкої правової системи, здатної протистояти викликам сучасності.

### **Список використаних джерел:**

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Міжнародний документ від 04.11.1950. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)

2. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: у двох книгах ; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка; Книга друга: Принцип верховенства права у діяльності держави та в адміністративному праві ; відп. ред. В. Б. Аверєянов. К. : Конус-Ю, 2008. 314 с.

3. Craig P., de Búrca G. EU Law: Text, Cases, and Materials. 7th ed. Oxford : Oxford University Press, 2020. 1272 p.

4. Plattform «Ärzte für das Leben» v. Austria : Judgment of 21 June 1988, Application № 10126/82. HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57558>

5. Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium : Judgment of 2 March 1987, Application № 9267/81. HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57522>